

Actieagenda

Kortere Doorlooptijden Energietransitieprojecten

- Eindrapportage -

Versie 2.0 d.d. 8 december 2023

Auteur: Puck Sanders (NVDE)

Managementsamenvatting

De Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE) doet een voorstel voor een brede aanpak om de energietransitie sneller voor te bereiden en uit te voeren: de actieagenda kortere doorlooptijden energietransitieprojecten (hierna: actieagenda). Het verkorten van doorlooptijden is een gezamenlijke inspanning. Samenwerking tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven is hierin cruciaal. Met de actieagenda doet de NVDE voorstellen voor acties in al lopende trajecten op een breed aantal thema's die relevant zijn voor betere samenwerking in de uitvoering. Denk hierbij aan snellere en betrouwbare besluitvorming, prioriteiten stellen, voldoende kennis & capaciteit opbouwen, het goed betrekken van inwoners en belanghebbenden in projecten en ervoor zorgen dat vergunningsaanvragen versneld in behandeling kunnen worden genomen.

De belangrijkste voorstellen uit de actieagenda zijn:

1. Versneld **implementeren van de hernieuwbare energierichtlijn (RED3)**. Zoekgebieden vanuit Regionale Energiestrategieën (RES), het Programma Energie Hoofdstructuur (PEH), de Cluster Energiestrategieën (CES) en de MIEK / PMIEK de status geven van 'acceleration areas' zoals genoemd in REPowerEU en RED3. Zorg per gebied voor een dedicated ambtelijk team vanuit de (centrale en decentrale) overheden.
2. Onderzoeken hoe de **politieke besluitvorming** op decentraal niveau over projecten voor energieopwekking of energie-infra versneld kan worden. Zo kunnen issues mogelijk sneller worden afgehandeld. Bij het evaluatieonderzoek kunnen voorbeelden, zoals het instellen van specifieke raads- of Statencommissies op het gebied van energieopwekking of energie-infra betrokken worden. Het is aan iedere provincie en gemeente hoe dit concreet in te vullen. Het voorstel is om hier een handreiking voor te doen.
3. Via het Programma Verduurzaming Gebouwde Omgeving en het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie **gemeenten ondersteunen** om in hun geactualiseerde TVW van 2026 per wijk duidelijkheid te geven over wat het duurzame warmtealternatief wordt (zoals all electric, hybride of een collectieve oplossing). Daarbij is het met name zinvol om in beeld te brengen waar al wel duidelijkheid is, en waar (mogelijk) snel meters gemaakt kunnen worden.
4. **Prioritering** (met voorrang in behandeling nemen) van de voorbereiding en de daadwerkelijke vergunningsaanvraag voor projecten van belang voor de energietransitie ten opzichte van andere type projecten die op de stapel liggen.
5. Bestaande middelen voor het vormgeven van **overleg en samenwerking** tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven frequenter inzetten. Denk aan een uitgebreider vooroverleg

inrichten dat Omgevingswetproof is, (zie bijvoorbeeld [dit dialoogmodel](#)), programmeertafels voor energie(infra) om werkzaamheden die door verschillende uitvoerders gedaan worden op elkaar af te stemmen, mediation en vaker / voor meer type energieprojecten een coördinatie-regeling inzetten (zoals de Provinciale Coördinatie-regeling (PCR) of de Rijkscoördinatie-regeling (RCR)).

6. Afspraken maken tussen bedrijfsleven, netbeheerders en overheden over hoe er meer **informatie** onderling kan worden gedeeld, zonder dat er commercieel gevoelige informatie op straat komt te liggen. Denk aan standaard overeenkomst waarmee bedrijven akkoord kunnen geven dat netbeheerders bepaalde type data mogen delen met specifieke partijen.
7. Elk project beginnen met een gezamenlijke **projectorganisatie**, bezetting en bestuursovereenkomst, inclusief harde planning. Hier zijn al goede voorbeelden en ervaringen van met afspraken worden gemaakt tussen partijen (denk aan intentieovereenkomsten, samenwerkingsovereenkomsten, convenanten, en PPS-constructies). Onderdeel van de afspraken vormt ook een participatieplan, waarin duidelijk wordt welke stakeholders op welke manier worden betrokken in iedere fase van een project. Dit is straks ook een verplichting vanuit de Omgevingswet.
8. Binnen het juridische apparaat oprichten van een **expertpool van juristen en rechters** met specialistische kennis en ervaring op het gebied van klimaat- en energieprojecten en onderzoeken of vergelijkbare rechtszaken gebundeld in behandeling kunnen worden genomen.
9. De Rijksuniversiteit Groningen heeft een [uitvoerige analyse](#) gemaakt van de problematiek en **versnellingsmogelijkheden van beroep- en bezwaarprocedures**. Uit dit overzicht komen een aantal potentiële maatregelen die wel tot versnelling kunnen leiden maar die niet leiden tot inperking van rechten. Deels worden deze maatregelen al opgepakt door de overheid en vanuit de actieagenda pleiten wij ervoor om ook alle overige in de analyse genoemde maatregelen voortvarend op te pakken.
10. Zet een **trainingsprogramma ‘Druk de doorlooptijden’** op om de samenwerking tussen overheden en initiatiefnemers te verbeteren en zo de doorlooptijden te verkorten. In dit trainingsprogramma leren overheden en initiatiefnemers door middel van het bespreken van praktijkcases hoe zij door middel van betere samenwerking de doorlooptijden van de ruimtelijke procedures van energieprojecten samen kunnen verkorten om de transitie te versnellen.

Achtergrond van de actieagenda

Uit een [studie van CE-delft](#) uit 2021 blijkt dat de realisatie (dus van initiatief tot en met bouw) van grote projecten in de energietransitie vaak 8 à 10 jaar duurt. Deze doorlooptijd moet drastisch worden ingekort om de klimaatdoelen van 2030 te kunnen halen. Een Klimaatcoalitie van bedrijven en de NVDE riep eerder al op tot [snellere besluitvorming](#) en een [andere werkwijze](#) voor versnelling. Dit is een gezamenlijke inspanning. Om die reden kwamen dinsdag 22 november 2022 vertegenwoordigers van overheden, netbeheerders en bedrijfsleven op managementniveau bijeen in ‘The Green House’ voor een [rondetafelgesprek](#) onder leiding van voormalig minister-president en thans minister van Staat Jan Peter Balkenende over het versnellen van doorlooptijden in de energietransitie. Als vervolg hierop hebben in de eerste helft van 2023 (in de periode maart t/m juni) verschillende werksessies plaatsgevonden met alle betrokken partijen aan de hand van verschillende praktijkvoorbeelden (o.a. op het gebied van windenergie, geothermie, netverzwaring en CO₂-opslag). De relevante thema’s, problemen en oplossingsrichtingen die in deze sessies zijn opgehaald zijn verwerkt in de actieagenda en besproken in twee rondetafelgesprekken.

1. Inleiding

Deze eindrapportage vormt een actieagenda vanuit de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE) voor overheden, netbeheerders en bedrijfsleven om gezamenlijk te werken aan het verkorten van de doorlooptijden van energietransitieprojecten: *de actieagenda kortere doorlooptijden energietransitieprojecten* (hierna: actieagenda). In dit document beschrijven we de aanleiding en het doel voor deze actieagenda, doen we per thema een aantal concrete voorstellen en delen we voorbeelden uit de praktijk.

1.1. Aanleiding: noodzaak om de energietransitie te versnellen

Het vraagt aanvullende maatregelen en snelle besluitvorming om de nationale klimaatdoelen van 55% tot 60% CO₂-reductie in 2030, en 100% in 2050 te kunnen halen. Randvoorwaarden hiervoor zijn onder meer ruimtelijke inpassing, kortere doorlooptijden, voldoende vakmensen en het versterken, ‘verslimmen’ en versnellen van energie-infrastructuur. Uit een [studie van CE-delft](#) uit 2021 blijkt dat de realisatie (dus van initiatief tot en met bouw) van grote projecten in de energietransitie vaak 8 à 10 jaar duurt. Deze doorlooptijd moet drastisch worden ingekort om de klimaatdoelen van 2030 te kunnen halen. De Europese Unie vraagt de lidstaten via het [RepowerEU](#) Plan, de Richtlijn Hernieuwbare Energie (RED 3) en via haar [noodverordening](#) voor de versnelde inzet van hernieuwbare energie om de doorlooptijden van vergunningsprocedures voor energietransitieprojecten te verkorten. Demissionair Minister Jetten voor Klimaat & Energie informeerde de Tweede Kamer [onlangs](#) uitgebreid over onder andere mogelijkheden voor het aanpassen van wet- en regelgeving, om de aanpak van de energietransitie te versnellen. Daarnaast presenteerde hij onlangs een [aanvullend pakket](#) van klimaatmaatregelen om de doelstellingen voor 2030 te halen. Een Klimaatcoalitie van bedrijven en de NVDE riep eerder al op tot [snellere besluitvorming](#) en een [andere werkwijze](#) voor versnelling, want 2030 is eigenlijk al volgend jaar.

1.2. Doel: voorstellen om te versnellen door betere samenwerking

De actieagenda doet voorstellen om de samenwerking tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven te versterken in het verkorten van doorlooptijden van energietransitieprojecten. De voorstellen beogen de afstemming en informatiedeling tussen overheden, netbeheerders en marktpartijen te versterken en ook overzicht te creëren. Werelden van energie, ruimte en ondergrond, en van overheden, netbeheerders en de markt moeten meer bij elkaar komen. Meer begrip, samenwerking, planning en programmering leiden tot meer zekerheid en versnelling. Het gaat hierbij zowel om voorstellen die de overheid zou moeten oppakken, als om voorstellen die de markt zelf kan oppakken. Denk hierbij aan het betrekken van de omgeving bij projecten en het ‘first time right’-aanvragen van vergunningen. De NVDE durft daarbij ook te kijken naar andere manieren en inspirerende voorbeelden uit de praktijk.

1.3. Uitgangspunt: de actieagenda als input voor al lopende trajecten.

In de actieagenda maken we vanuit het perspectief van de NVDE expliciet welke acties gewenst zijn en welke partijen deze acties desgewenst kunnen oppakken. Daarbij redeneren we vanuit bestaande rollen en verantwoordelijkheden. Onze intentie is om rekening te houden met verschillen in bevoegdheid,

verantwoordelijkheid en rollen (in het goede voorbeeld geven, inspireren, informeren, faciliteren, stimuleren, zelf ontwikkelen en normeren) tussen verschillende partijen.

De voorstellen voor de actieagenda vormen vanuit de duurzame energiesector input voor al lopende trajecten binnen bijvoorbeeld het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (MIEK), het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN), het Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (NPRES), de Cluster Energiestrategieën (CES), het Programma Energiehoofdstructuur (PEH), het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI), het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en de versnellingsaanpak energietransitie, zoals onlangs door de minister aangekondigd.

Het belang van versnelling is evident: ook voor woningbouw, bedrijventerreinen en mobiliteit. De urgentie van energie vraagt om nieuwe werkwijzen en afwegingen. Ondersteuning voor meer bewustwording en concrete handvatten zijn belangrijk¹. NVDE streeft daarom naar suggesties die in meerdere sectoren toepasbaar zijn (denk aan: duurzame opwek, infrastructuur, industrie, mobiliteit, gebouwde omgeving) en we willen ook leren van wat al goed werkt in reeds bestaande sectorale programma's.

1.4. Proces: met zoveel mogelijk relevante partijen in gesprek over oplossingsrichtingen

Het verkorten van doorlooptijden is een gezamenlijke inspanning. Om die reden kwamen dinsdag 22 november 2022 vertegenwoordigers van overheden, netbeheerders en bedrijfsleven op managementniveau bijeen in 'The Green House' voor een [rondetafelgesprek](#) onder leiding van voormalig minister-president en thans minister van Staat Jan Peter Balkenende over het versnellen van doorlooptijden in de energietransitie. Tijdens deze bijeenkomst hebben alle partijen de ambitie uitgesproken om te willen werken aan kortere doorlooptijden. De gedeelde conclusie was dat de samenwerking tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven hierin een cruciale factor vormt.

Als vervolg hierop hebben in de eerste helft van 2023 (in de periode maart t/m juni) verschillende werksessies met alle betrokken partijen plaatsgevonden op medewerkersniveau. Aan de hand van verschillende praktijkvoorbeelden (o.a. op het gebied van windenergie, geothermie, netverzwaring en CO₂-opslag) heeft NVDE bij de deelnemers aan deze sessies oplossingsrichtingen opgehaald om de voorbereiding en ruimtelijke-/milieuprocedures van verschillende type projecten te kunnen versnellen. Ook is er in deze sessies input opgehaald over hoe de actieagenda opgezet zou moeten worden en welke thema's hierin terug zouden moeten komen. Ter toetsing en afronding voor publicatie hebben er nog twee rondetafelgesprekken plaatsgevonden op 3 juli en 13 oktober met de vertegenwoordigers van alle partijen.

Op de volgende bladzijde treft u een overzicht van alle partijen die wij hebben geconsulteerd in de verschillende sessies, danwel schriftelijk in de gelegenheid hebben gesteld input te leveren. Dit betekent nadrukkelijk niet dat deze partijen instemming hebben gegeven voor de actieagenda of deze inhoudelijk onderschrijven. De actieagenda is en blijft een publicatie alleen vanuit de NVDE.

¹ Zie bijvoorbeeld de [VNG-handreiking Ruimtelijke inpassing van energie-infra](#) en de [VNG-handreiking EU-noodverordening hernieuwbare energie](#).

Overheden:

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Interprovinciaal Overleg (IPO)
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
Unie van Waterschappen (UvW)
Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (NPRES)
Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW)

Netbeheerders:

Netbeheer Nederland
Gasunie
Alliander

Bedrijven:

Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE)
Holland Solar
Nederlandse Windenergie Associatie (NWEA)
Port of Rotterdam
Shell
Deltalinqs
HVC
Geothermie Nederland
Vattenfall
RWE
EY
Design Innovation Group

2. Inhoudelijke opzet actieagenda

2.1. Actieagenda op basis van inhoudelijke thema's die relevant zijn voor samenwerking

De actieagenda kent een indeling op basis van de verschillende **thema's** die in de verschillende bijeenkomsten naar voren zijn gekomen als *relevant voor het versterken van de samenwerking* tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven om versnelling van de energietransitie te realiseren. Met betrekking tot de inhoudelijke afbakening van de actieagenda is verder in bijeenkomsten aangegeven door partijen dat het belangrijk is om de gehele keten terug te laten komen in de actieagenda: de *beleidsfase* (hierna: algemeen), *voorbereidingsfase*; de *ruimtelijke procedures* en de *realisatiefase*; maar ook voldoende aandacht voor harde én zachte kant (vertrouwen onderling, heldere communicatie, afspraak is afspraak, besluit is besluit, kwaliteit van vergunningsaanvragen).

2.2. Thema's

In deze paragraaf volgt een overzicht van alle thema's die NVDE gebruikt als indeling om verschillende voorstellen te ordenen voor versnelling. Deze thema's zijn hieronder per fase opgenomen (genummerd en vetgedrukt). Daarbij zijn steeds één of meerdere voorbeelden van te behandelen subthema's opgenomen.

Algemeen

1. Besluitvorming

- Politiek bestuurlijk commitment
- Continuïteit en betrouwbaarheid van bestaande afspraken
- Coördinatie (bijv. handreikingen RCR/PCR etc.)
- Escalatie & Mediation

2. Programmeren en prioriteren

- Betrokkenheid van bedrijven bij programmeren en prioriteren
- Omgang met verschillende ruimtelijke programma's

Voorbereiding

3. Kennis & capaciteit

- Proactieve voorbereiding en aanpak²
- Samenwerking in en tussen verschillende expertpools

4. Organisatie van samenwerking

- Eigen organisatie³

² Voor infra kunnen gemeenten bijvoorbeeld in ruimtelijk beleid en het beleid op omgevingskwaliteit alvast keuzes maken en in planvorming en uitvoering meer sturen op ruimtelijke inpassing en samenhang, met eigen werkwijze: scherpe afwegingen vooraf, regie op de ondiepe ondergrond, geïntegreerde planvorming en grondbeleid.

³ Dit gaat om verbeteringen binnen de eigen organisatie om versnelling mogelijk te maken. Denk aan interne samenwerking, borgen van bestuurlijk commitment (en in het geval van marktpartijen mandaat vanuit het management) voor de in te zetten werkwijze etc.

- Gebiedsgerichte aanpak⁴
- Gezamenlijke projectorganisatie

5. Transparantie / delen van informatie

- Datasafehouses

6. (project)communicatie en participatie

- Standaardisatie en gedragscodes

Ruimtelijke procedures

7. Planning en wettelijke termijnen

- Gezamenlijke (project) planningen

8. Kwaliteit van aanvragen (subsidies en vergunningen)

- Aanleveren van informatie
- Integrale beoordeling

9. Rechtszekerheid en bezwaar & beroep

- Versnellen bezwaar- en beroepsprocedures

Realisatie

10. Leren en best practices

- Leergangen, communities of (best) practices en evalueren van samenwerking
- Geleerde lessen van eerdere trajecten (bijvoorbeeld interbestuurlijk programma VTH)

⁴ De [VNG-handreiking Gebiedsgericht werken](#) biedt houvast om keuzes te maken in de wijze van regievoering, het inrichten van processen en het afwegen van belangen in het formuleren van een gebiedsgerichte aanpak.

3. Voorstellen actieagenda

In dit deel van de eindrapportage worden de voorstellen vanuit de actieagenda per thema uiteengezet. Ieder thema wordt behandeld volgens dezelfde opbouw: *probleemschets*, *lopende acties* en *voorstellen vanuit de actieagenda* (deze voorstellen vormen gezamenlijk de actieagenda zelf). Eerst starten we met een korte uiteenzetting van wat de belangrijkste problemen zijn die vertragend werken in de huidige manier van samenwerken tussen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven en waar in de breedte kansen voor versnelling liggen op het betreffende thema. De schets is niet uitputtend, maar geeft de belangrijkste problemen weer, gebaseerd op praktijkcases en verschillende eerdere bijeenkomsten met betrokken partijen. Vervolgens geven we een overzicht van al lopende acties, voor zover deze bekend zijn bij NVDE vanuit de verschillende sessies. Als derde doen wij vervolgens voorstellen vanuit de actieagenda voor aanvullende acties om de doorlooptijden te verkorten.

3.1 Besluitvorming

Probleemschets

De doelstellingen van overheden, netbeheerders, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, zoals burgerinitiatieven en energiecoöperaties, komen vaak overeen. Er is weinig discussie meer over de nut- en noodzaak van de energietransitie en dat de energietransitie vraagt om een gezamenlijke inspanning. De belangen en perspectieven kunnen echter wel verschillend zijn. Zo kan het streven naar zorgvuldige besluitvorming met (maatschappelijk) draagvlak van overheden op gespannen voet staan met de planning en deadlines van initiatiefnemers die nodig zijn om projecten haalbaar te maken. Of kunnen de commerciële belangen van bedrijven soms schuren met maatschappelijk wenselijke keuzes. Het is daardoor soms lastig om elkaar op een effectieve manier te betrekken in het beleidsvormingsproces en in de samenwerking op gebieds- en/of projectniveau. Bovendien zorgen politieke keuzes voor beleidsveranderingen, terwijl initiatiefnemers behoefte hebben aan duidelijkheid en langetermijnbeleid. Wanneer het besluit over een bestemmingsplan of vergunning nog niet onherroepelijk is, komt het voor dat een overheid eerst wel medewerking verleent aan de ontwikkeling van een project en dat na wisseling van bestuur deze houding verandert, met veel vertraging tot gevolg. Rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn over het algemeen duidelijk in Nederland, alleen hoe kom je er als overheden, netbeheerders en bedrijfsleven samen uit op het moment dat het vastloopt? Er zijn verschillende voorbeelden en mogelijkheden hoe hiermee om te gaan in de praktijk, maar die zijn nog niet altijd even bekend. Ook de manier waarop burgers hebben kunnen participeren in het beleidsvormingsproces en projecten heeft effect op het tempo van besluitvorming (zie paragraaf 3.6)

Lopende acties

- ✓ De Europese Unie vraagt de lidstaten via het [RepowerEU](#) Plan, RED 3 en via haar [noodverordening](#) voor de versnelde inzet van hernieuwbare energie door het vereenvoudigen van procedures en om rekening te houden met de gestelde doorlooptijden van vergunningsprocedures voor energietransitieprojecten uit deze regelgeving. Dit wanneer dit mogelijk is volgens de randvoorwaarden die worden gesteld in deze regelgeving.
- ✓ Minister Jetten voor Klimaat & Energie informeerde de Tweede Kamer [onlangs](#) uitgebreid over onder andere mogelijkheden voor het aanpassen van wet- en regelgeving, om de aanpak van de energietransitie te versnellen. Naast de afspraken uit het regeerakkoord presenteerde hij een [aanvullend klimaatpakket](#).

- ✓ RES-regio's, gemeenten en provincies hebben zich binnen de RES bestuurlijk gecommitteerd aan het halen van de afgesproken doelen voor hernieuwbare opwek op land. Door wisselingen n.a.v. de gemeenteraadsverkiezingen en provinciale statenverkiezingen en aanvullende regelgeving vanuit het Rijk voor wind- en zonneparken veranderen de kaders en vallen specifieke zoekgebieden en locaties voor wind- en zonne-energie af. NPRES biedt op verzoek mediation tussen overheden als een project in een impasse zit.
- ✓ Er is duidelijkheid over de inwerkingtreding van de Omgevingswet (1 januari 2024)

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Duidelijkheid over het moment van inwerkingtreding van de Energiewet, de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) en de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw).
- Een evaluatieonderzoek over hoe de politieke besluitvorming op decentraal niveau over projecten voor energieopwekking of energie-infra versneld kan worden. Zo kunnen issues mogelijk sneller worden afgehandeld. Bij het evaluatieonderzoek kunnen voorbeelden, zoals het instellen van specifieke raads- of Statencommissies op het gebied van energieopwekking of energie-infra betrokken worden. Het is aan iedere provincie en gemeente hoe dit concreet in te vullen. Het voorstel is om hier een handreiking voor te doen.
- Mogelijk kan het helpen als er vooruitlopend op inwerkingtreding van wetten wel al conform die wetten gehandeld kan worden in pilots of 'oefengebieden' (zie art. 23.3 onder de Omgevingswet).

3.2 Programmeren en prioriteren

Probleemschets

Hoe bepalen overheden, netbeheerders en bedrijfsleven wat de gezamenlijke prioriteiten zijn? Zowel op het gebied van het beschikbaar stellen van gronden en ruimte als bij de omgang met schaarse netcapaciteit, zijn er meerdere opgaven en meerdere sectoren die tegelijkertijd claims doen en allemaal 'bovenop de stapel' terecht willen komen. Wat komt dan eerst en wat komt later?⁵ Duidelijkheid en gezamenlijke acties en afspraken hierover, kunnen bijdragen aan versnelling. Overheden kunnen zo beter bepalen waar hun schaarse menskracht op in te zetten om de ruimtelijke procedures van projecten te begeleiden. En het bedrijfsleven en netbeheerders kunnen hier hun investeringsbeslissingen op aanpassen.

Doelstellingen, beleid en sectorale programma's vertalen zich uiteindelijk naar concrete gebieden en locaties waar de energietransitie (ruimtelijk) zijn beslag moet krijgen. De samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en netbeheerders moet dan vorm krijgen in gebiedsgerichte aanpakken en concrete projecten. Voor decentrale overheden wordt het inpassen van energie in de leefomgeving een enorme uitdaging. Dit vergt inzicht in de verschillende programma's, de netimpact van de warmtetransitie, het ruimtebeslag van energie-infra en de instrumenten onder de Omgevingswet.

⁵ Op het gebied van netcapaciteit loopt in de provincies momenteel het traject om te komen tot pMIEK'en en landelijk het MIEK. Deze programma's zijn in het leven geroepen om o.a. te kunnen zorgen voor prioritering van infrastructuur die voldoet aan verschillende kenmerken, waaronder een groot maatschappelijk belang. Dit vraagstuk speelt echter breder dan alleen netinfrastructuur.

Daarbij ligt soms het risico op een te enge benadering van sectorale plannen op de loer, in plaats van te kijken naar de samenhang hiertussen.

Lopende acties

- ✓ De werkgroep integraal programmeren heeft [een groeidocument](#) / handreiking opgesteld op het gebied van integraal programmeren.
- ✓ Provincies hebben de eerste versie van hun pMIEK opgeleverd, zie voor meer info: [provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat](#)
- ✓ Het kabinet wil sturen richting het energiesysteem van de toekomst via het [Nationaal plan energiesysteem \(NPE\)](#)
- ✓ Een van de middelen om te warmtetransitie in Nederland te voltrekken is de Transitievisie Warmte (TVW). De gemeenten hebben in de jaren 2020 tot 2022 elk naar hun beste kunnen een TVW opgesteld. Deze zijn nog niet overal even concreet, onder andere door onduidelijkheid en onzekerheid over de Wgiw en de Wcw. Zie [hier](#) voor de meest actuele analyse van PBL.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Prioritering (met voorrang in behandeling nemen) voorfase en vergunningsaanvraag voor projecten van belang voor de energietransitie ten opzichte van andere type projecten.
- Zoekgebieden vanuit Regionale Energiestrategieën (RES), het Programma Energie Hoofdstructuur (PEH), de Cluster Energiestrategieën (CES) en de MIEK / PMIEK de status geven van 'acceleration areas' zoals genoemd in REPowerEU en RED3. Zorg per gebied voor een dedicated ambtelijk team vanuit de (centrale en decentrale) overheden.
- Bedrijven op een betere manier betrekken bij het MIEK en de pMIEK'en via de relevante werkgroepen / projectgroepen / *energy boards*.
- Via het Programma Verduurzaming Gebouwde Omgeving en het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie gemeenten ondersteunen om in hun geactualiseerde TVW van 2026 per wijk duidelijkheid te geven over wat het duurzame warmtealternatief wordt (zoals all electric, hybride of een collectieve oplossing). Daarbij is het met name zinvol om in beeld te brengen waar al wel duidelijkheid is, en waar (mogelijk) snel meters gemaakt kunnen worden.
- Maak ook alvast (ruimtelijke) plannen en een planning voor de energietransitie voor de periode tot aan 2040 in plaats van alleen de focus te leggen op de periode tot aan 2030.

3.3 Kennis & capaciteit

Probleemschets

Een belangrijk knelpunt dat we zien op het gebied van beschikbare kennis en capaciteit, is de grote claim op planologische, juridische en procesmatige capaciteit bij overheden en uitvoerende partijen om projecten snel en effectief te kunnen begeleiden door de ruimtelijke procedure. Voor de verschillende sectorale programma's zijn er expertpools opgericht om te zorgen voor extra capaciteit en decentrale overheden hierbij te ondersteunen. Naast adviesbureaus, leveren initiatiefnemers hier vaak nog geen kennis of capaciteit aan, terwijl er wel veel kennis en ervaring voorhanden is in het bedrijfsleven. Dit kan anders. Bovendien is de vraag of dat overheden en initiatiefnemers deze expertpools al goed weten te vinden.

Lopende acties

- ✓ Bundelen van kennis en ervaring tussen gemeenten en provincies de komende jaren via sectorale programma's en versterken bestaande expertpools.
- ✓ Voor de MIEK-projecten is er momenteel een expertpool operationeel ter ondersteuning van de ruimtelijke besluitvorming door decentrale overheden en deze wordt volgend jaar uitgebreid.
- ✓ Voor de maatwerkbedrijven stelt EZK extra budget beschikbaar voor de versterking van de vergunningverlening bij de 6 Brzo-omgevingsdiensten. Er is een landelijke expertpool in oprichting voor extra capaciteit en kennisuitwisseling.
- ✓ Er wordt gekeken naar een goede wisselwerking tussen bijvoorbeeld de expertpool MIEK en de nog op te richten landelijke expertpool bij de 6 Brzo-omgevingsdiensten.
- ✓ Verschillende programma's binnen de industrie, zoals een Waterstof Veiligheid Innovatie Programma onder de topsector ([WVIP Waterstof Veiligheid Innovatieprogramma](#)) en het clean ammonia innovation platform: [Launch of the Clean Ammonia Platform](#)

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Het efficiënter inzetten van externe inhuur / de bestaande capaciteit van adviesbureaus. Zorg via de al lopende programma's dat programmamanagers met elkaar in contact komen.
- Omgevingsdiensten en bevoegden gezagen (zoals gemeenten, provincies, Rijk) moeten in de regio beter de afstemming met elkaar zoeken.
- Bedrijven laten bijdragen aan lopende expertisecentra en expertisecentra in oprichting in kennis, ervaring, expertise en waar mogelijk capaciteit. Decentrale overheden kunnen hier eventueel ook het [Regioteam Energietransitie](#) voor inschakelen.
- Binnen en tussen de verschillende sectorale programma's op het gebied van energie borgen van goede samenwerking tussen expertisecentra en optimale, efficiënte inzet van capaciteit.

3.4 Organisatie van samenwerking

Probleemschets

Voor nieuwe technologieën die bijvoorbeeld een rol spelen in het verduurzamen van de industrie is gebleken dat er behoefte is aan structuur, beleid en/of stimuleringsregelingen om te kunnen versnellen. Veel tijd kost momenteel ook de afstemming over wie de ruimtelijke procedure trekt en hoe de onderlinge samenwerking zijn beslag moet krijgen in de gezamenlijke projectorganisatie. Uit verschillende sessies met overheden, netbeheerders en bedrijfsleven blijkt dat een standaard manier van projectmatig samenwerken, die op verschillende type projecten toepasbaar is en waar alle partijen zich voor de start van een project aan committeren, ontbreekt.

Lopende acties

Oplossingsrichtingen die hiervoor, onder andere, voorhanden zijn:

- ✓ Een uitgebreider vooroverleg inrichten dat Omgevingswetproof is. (Zie bijvoorbeeld [dit dialoogmodel](#))
- ✓ Programmeertafels voor energie(infra) om werkzaamheden die door verschillende uitvoerders gedaan worden op elkaar af te stemmen.
- ✓ Mediation (o.a. NPRES heeft hier al veel ervaring in opgedaan)

- ✓ een coördinatieregeling (zoals de Provinciale Coördinatieregeling (PCR) of de Rijkscoördinatieregeling (RCR)). Onder de Omgevingswet wordt deze vervangen door de projectprocedure en de nieuwe coördinatieregeling onder de Awb (afdeling 3.5).

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Bestaande oplossingsrichtingen frequenter en structureler inzetten, om te voorkomen dat impasses blijven voortbestaan.
- Elke project beginnen met een gezamenlijke projectorganisatie, bezetting en bestuursovereenkomst, inclusief planning. Dan pas starten met het omgevingsproces. Ons voorstel is dat er een overzicht wordt gemaakt van al goed werkende bestaande voorbeelden vanuit de praktijk en dat deze actief gedeeld worden binnen de overheid, de netbeheerders en het bedrijfsleven.
- Versnelling aan de voorkant van procedures, werken aan onderling vertrouwen te werken, goede relaties op te bouwen, transparant zijn.
- Onderzoeken of meerdere type projecten onder de RCR kunnen vallen.

3.5 Transparantie / delen van informatie

Probleemschets

Een probleem is dat (gevoelige) informatie nog niet goed met elkaar wordt gedeeld, terwijl hier vanuit versnelling wel behoefte aan is. Er is behoefte om zowel technisch als in de onderlinge samenwerking een veilige omgeving te creëren waarin informatie makkelijk gedeeld kan worden. Een ander knelpunt is dat netbeheerders op basis van de huidige wet- en regelgeving weinig informatie mogen delen over offertes (voor netaansluitingen), terwijl vaak onduidelijk is of bedrijven die een netaansluiting aanvragen ook daadwerkelijk hun aansluiting al dan niet gaan verzwaren.

Lopende acties

- ✓ Binnen het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) is gewerkt aan de oprichting van een landelijk datasafehouse. Deze is voor alle industrieclusters inmiddels online. Voor de industrie is dit een zeer belangrijke maatregel. Tegelijkertijd staat of valt de toegevoegde waarde van een datasafehouse bij het aantal deelnemers en de kwaliteit en actualiteit van de data.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Afspraken maken tussen bedrijfsleven, netbeheerders en overheden over hoe er meer transparantie kan worden gegeven over de businesscase, zonder dat er commercieel gevoelige informatie op straat komt te liggen. Denk aan standaard overeenkomst waarmee bedrijven akkoord kunnen gaan dat netbeheerders bepaalde type data mogen delen met specifieke partijen.
- Meer inzicht genereren vanuit bedrijfsleven, netbeheerders en overheden over enerzijds de pijplijn / aankomende activiteiten projecten en anderzijds beleidsontwikkeling en planning van wetgeving, zodat dit meer op elkaar kan worden afgestemd.

3.6 (project)communicatie en participatie

Probleemschets

In de voorbereiding van projecten, is het ook belangrijk dat overheden en initiatiefnemers afspraken maken over hoe er gezamenlijk gecommuniceerd wordt en hoe het participatieproces eruit komt te zien. Een probleem dat hier speelt is dat overheden en initiatiefnemers verschillende verwachtingen kunnen hebben over hoe een goed participatieproces eruit zou moeten zien. De menselijke maat wordt soms weleens uit het oog verloren. Dit gaat enerzijds over het feit dat de leefwereld dat van de inwoners en ook overheden breder is dan energie. En anderzijds ook over het belang van rechtvaardigheid in de energietransitie, zodat iedereen mee kan doen⁶. In het echte leven kan je energie niet loskoppelen van bijvoorbeeld klimaatadaptatie, wonen of mobiliteit. Bovendien spelen er vaak oude conflicten die niet met de situatie van een specifiek project te maken hebben maar wel invloed hebben en voor vertraging kunnen zorgen. Er worden op verschillende plekken en verschillende niveaus verschillende, soms conflicterende eisen gesteld aan participatieprocessen. Meer standaardisatie is gewenst, maar ook een open, kwetsbare en flexibele houding van alle partijen⁷.

Lopende acties

- ✓ Zie [Kamerbrief over kabinetsvisie burgerbetrokkenheid bij de energietransitie](#) voor relevante criteria voor effectieve participatieprocessen en lopende actielijnen op het gebied van burgerparticipatie op het nationale klimaat- en energiebeleid, de ondersteuning van burgerparticipatie op decentraal niveau en het ondersteunen van burgerinitiatieven.
- ✓ Voor zonne-energieprojecten en windenergieprojecten liggen er vanuit de sector (Holland Solar en NWEA) gedragscodes (zie: [Gedragscode Zon op Land](#) en [Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land](#)) met duidelijke afspraken over participatie waar bedrijven die lid zijn op kunnen worden aangesproken.
- ✓ Energie Samen heeft een [whitepaper](#) laten opstellen door de NEN over het toetsen van de kwaliteit van participatie.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Een structurele, meerjarige communicatiecampagne vanuit de overheden over de nut- en noodzaak van de energietransitie en welke veranderingen burgers kunnen verwachten in hun leefomgeving.
- Gedragscodes op het gebied van procesparticipatie voor de industrie en netbeheerders, geïnspireerd op bestaande gedragscodes en whitepapers van andere sectoren.
- In projecten afspraken maken over de verschillende rollen tussen overheden en initiatiefnemers op het gebied van procesparticipatie. Kijk daarbij naar de positieve rol die gebiedsregisseurs kunnen spelen vanuit de overheden en omgevingsmanagers vanuit de initiatiefnemers en bestaand materiaal vanuit [Aan de slag met de Omgevingswet](#).

⁶ Dit gaat onder andere over een eerlijke verdeling van kosten en baten die ook uitlegbaar is, denk hierbij aan bijvoorbeeld de inspanningen van de industrie om te verduurzamen en de grote investeringen (in infra) hiervoor, de inzet van waterstof in sectoren waar deze de meest maatschappelijke waarde heeft.

⁷ Zie [Kamerbrief over kabinetsvisie burgerbetrokkenheid bij de energietransitie](#) voor relevante criteria voor effectieve participatieprocessen.

- Voor ieder project een gezamenlijk participatieplan opstellen (incl. planning) waarin duidelijk wordt welke stakeholders op welke manier worden betrokken in iedere fase van een project, met daarin ook per fase duidelijke, gezamenlijk gedefinieerde kernboodschappen. Bij de RCR-projecten/projectprocedures is dit staande praktijk middels het voorstel voor participatie (later participatieplan genoemd).

3.7. Planning en wettelijke termijnen

Probleemschets

Nadat partijen afspraken met elkaar hebben gemaakt over samenwerking in de voorbereiding van projecten, start de verdere ontwikkeling van het project, waarvan de ruimtelijke procedure vaak onderdeel is. Voor vergunningsprocedures bestaan wettelijke termijnen, maar los daarvan zien we in de praktijk dat er nog veel te winnen is op het gebied van planning. Overheden en initiatiefnemers stemmen in de praktijk lang niet altijd een gezamenlijke planning af. In die planning zou de vervlechting van private overeenkomsten, aanbestedingsprocedure(s) en publieke besluiten in kaart moeten worden gebracht. Zeker bij complexere projecten met meerdere deelprojecten en deelprocedures kan een gebrek aan planning leiden tot inefficiëntie en vertraging. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij warmteprojecten en industrieprojecten, waarbij vaak onvoldoende rekening wordt gehouden met de samenhang tussen warmtebronnen en warmte-infrastructuur, de samenhang tussen de duurzaamheidsoplossing van één wijk met die van andere delen van een gemeente of de samenhang tussen bovengrondse en ondergrondse infra.

Wat we verder zien in de praktijk is dat, om allerlei moverende redenen, het voor overheden lastig is om de wettelijke termijnen voor het afgeven van vergunning te halen. Ook hier ligt een gedeelde verantwoordelijkheid van initiatiefnemer en bevoegde gezag. Om vertraging in het proces te voorkomen moeten Initiatiefnemers een goede, complete aanvraag indienen. Mocht de termijn gaan lopen dan kan er een dwangsom worden opgelegd, maar het leidt er bijvoorbeeld niet toe dat van rechtswege een omgevingsvergunning wordt verleend. Een fatale beslistermijn voor energie-infrastructuur vergunningen, waarna een vergunning van rechtswege wordt verleend, is onderzocht door EZK, waaruit is geconcludeerd dat dit niet mogelijk is omdat dit in strijd is met Europees recht.

Lopende acties

- ✓ Per 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking, waardoor sommige termijnen al korter worden. De reguliere procedure voor een omgevingsvergunning wordt korter (8 weken) en vaker van toepassing, maar die kan verlengd worden bij uitzonderlijke procedures (bijvoorbeeld PlanMER). Deze termijn is geen minimale termijn, maar een maximale. Dus met een gezamenlijke efficiënte werkwijze kan er tot een kortere looptijd worden gekomen. De Omgevingswet biedt ook kansen in het bundelen van stappen, bijvoorbeeld voor projecten van publiek belang. Voor grootschalige energieprojecten blijft (naast de projectprocedure) overigens vaak de uitgebreide vergunningsprocedure van zes maanden gelden voor de diverse benodigde vergunningen.
- ✓ Een PlanMER per RES kan helpen bij MER-plichtige projecten, omdat alternatieven-onderzoek en onderzoek milieueffecten al heeft plaatsgevonden. Deze informatie kan dan gebruikt worden in opvolgende project-MER-en. Ook hoeft dan niet opnieuw naar alternatieven gekeken te worden.

Dit geldt ook voor Plan-MER-en voorafgaand aan omgevingsplannen. De PlanMER leidt ertoe dat er versneld kan worden in de ProjectMER.

- ✓ Voor de maatwerkbedrijven stelt EZK extra budget beschikbaar voor de versterking van de vergunningverlening bij de 6 Brzo-omgevingsdiensten. Onderdeel hiervan is de oprichting van casusteams rondom de maatwerkbedrijven met als doel het vergunningenproces te coördineren en alle relevante instanties in een vroeg stadium te betrekken.
- ✓ De Rotterdamse haven heeft een [versnellingshuis](#) voor energietransitieprojecten.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Maak het opstellen van een harde (project)planning tussen overheid en initiatiefnemer (marktpartij, energiecoöperatie en/of netbeheerder) een vaste stap in de ruimtelijke procedure en vergunningprocedures waar partijen zich vervolgens ook aan houden. Hier zijn al goede voorbeelden en ervaringen van met afspraken worden gemaakt tussen partijen (denk aan intentieovereenkomsten, samenwerkingsovereenkomsten, convenanten, en PPS-constructies.
- Vrijwillige gelijktijdige voorbereiding en aanvraag van omgevingsrechtelijke vergunningen. Bij bijvoorbeeld geothermieprojecten zijn meerdere opsporingsvergunningen nodig. Deze parallel laten lopen en bundelen kan veel tijd en geld schelen. Een gemiddeld geothermie cluster kent zo'n 50-75 vergunningen, verdeeld over zowel onder- als bovengrondse infra. De samenloop ervan kan verbeterd worden, bijvoorbeeld door te vergunningen te bundelen.
- Spreiding van vergunningsaanvragen door marktpartijen bij bevoegde gezagen (over kwartalen bijvoorbeeld). Niet alles indienen in 1 kwartaal.
- Zorg voor een goede afstemming tussen plan- en project-MER, benut de mogelijkheden die daarvoor zijn in de Omgevingswet, zoals art. 16.37 Ow en art. 16.48 Ow. Eventueel is dit ook breder toepasbaar voor bijvoorbeeld de MIEK-projecten.

3.8 Kwaliteit van aanvragen

Probleemschets

Het blijkt een probleem dat de kwaliteit van aanvragen niet altijd op het gewenste niveau ligt om verdere stappen te zetten in de vergunningsprocedure. Dit leidt ertoe dat overheden extra informatie moeten opvragen bij initiatiefnemers en hier vervolgens op moeten wachten. Dit leidt uiteraard tot extra vertraging. Tegelijkertijd is daarbij ook een uitdaging dat, afhankelijk van de fase van een project, nog niet altijd alle informatie in detail voorhanden is. Om een vergunningsaanvraag of subsidieaanvraag goed te kunnen beoordelen is vaak exacte informatie nodig. Initiatiefnemers zijn gebaat bij flexibiliteit en werken met bepaalde bandbreedtes, wanneer nog niet alle informatie voor handen is in een vroeg stadium van de projectontwikkeling.

Lopende acties

- ✓ Een voorbeeld zijn de hierboven genoemde casusteams bij de 6 Brzo-omgevingsdiensten die per maatwerkbedrijf worden opgericht om de vergunningaanvraag te coördineren en het vergunningenproces te stroomlijnen door in een vroeg stadium alle relevante instanties te betrekken.
- ✓ Ook individuele provincies ondernemen actie op dit gebied, een voorbeeld is het [Programma Altijd Actuele Digitale Vergunning \(AADV\)](#)

- ✓ Tussen Rotterdamse haven en DCMR zijn zaken ondernomen zoals masterclasses voor vergunningaanvragers.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Onderzoeken of het mogelijk is om verregaande wijzigingen mogelijk te maken in reeds verleende subsidies en of het huidige subsidieaanbod toereikend is en/of ontschot kan worden.
- De businesscase heel belangrijk en daar is SDE voor nodig. Nu is de voorwaarde om het SDE-aanvraagproces te starten dat de vergunning al is afgegeven. Voorstel is om te onderzoeken of die eis kan worden vervangen, bijvoorbeeld door de eis dat een project in een clusterstrategie voorkomt.
- Meedenken door bedrijfsleven en netbeheerders over het snel en iteratief aanvragen van subsidies en vergunningen (kwaliteitsniveau verbeteren).
- Opleiding voor vergunningaanvragers, een vergunningenloods die helpt het proces / communicatie tussen vergunningaanvragers en bevoegd gezag / omgevingsdienst te verbeteren. Daarbij hebben burgerinitiatieven ook extra ondersteuning nodig.
- Accreditatie voor medewerkers van adviesbureaus (verplichting om kennis en ervaring op niveau te houden), op een dusdanige manier dat dit niet leidt tot extra schaarste aan geschikte mensen.

3.9 Rechtszekerheid en bezwaar & beroep

Probleemschets

Eén van de grootste vertragende factoren vormt verder de bezwaar- en beroepsprocedure bij projecten. De doorlooptijd van een beroepsprocedure bij de Raad van State duurt gemiddeld meer dan 12 maanden voor omgevingsrechtelijke zaken. Het is een feit van algemene bekendheid dat de Raad van State een capaciteitstekort heeft waardoor procedures langer duren. Tegelijkertijd kennen subsidieregelingen als de SDE++ harde deadlines waarmee de kans bestaat dat door vertraging projecten minder of zelfs geen subsidie ontvangen, waarmee de haalbaarheid van projecten onder druk komt te staan. We zien bij beroeps- en bezwaarprocedures ook rechtszaken, waarbij overheden tegen elkaar in beroep gaan⁸. Naast het feit dat dit vertragend werkt, is ook de vraag in hoeverre dit aansluit bij de gedachte van één overheid. Ook is het (nog) mogelijk om zonder eerst een zienswijze te hebben ingediend, beroep in te stellen. Los van het capaciteitsprobleem bij de Raad van State zijn er nog veel opties om procedures te versnellen.

Lopende acties

- ✓ Kabinet Rutte IV heeft middelen in de Rijksbegroting vrij gemaakt om de capaciteit van de Raad van State te verhogen.
- ✓ Voor RCR projecten/projectprocedures geldt al beroep in één instantie bij de Raad van State en een beslistermijn van zes maanden. Dit geldt ook voor de vergunningen die mee gecoördineerd worden.

⁸ Dat is anders wanneer de centrale overheid bevoegd gezag is op grond van art. 1.4 Crisis en herstelwet. Art. 1.4 van de Chw ten aanzien van het beperken van beroepsrecht geldt alleen voor Chw-besluiten van de centrale overheid.

- ✓ Het Ministerie van EZK verkent momenteel in overleg met het Ministerie van BZK of een verkorting van de beroepsprocedure voor energieprojecten, die vanwege zwaarwegend maatschappelijk belang versneld gerealiseerd moeten worden (en geen projectprocedure doorlopen), mogelijk is. De Rijksuniversiteit Groningen heeft [uitvoerige analyse](#) gemaakt van de problematiek van beroep- en bezwaarprocedures en potentiële versnellingsmaatregelen. Uit dit overzicht komen een aantal potentiële maatregelen die wel tot versnelling kunnen leiden maar die niet leiden tot inperking van rechten. Het gaat hierbij wel om versnelling van weken en niet van maanden. De Ministeries van BZK en EZK hebben aangegeven dat ze, in samenwerking met het ministerie van JenV uit gaan zoeken hoe deze opties het beste opgepakt kunnen worden.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Binnen het juridische apparaat oprichten van een expertpool van juristen en rechters met specialistische kennis en ervaring op het gebied van klimaat- en energieprojecten.
- Het is belangrijk om zoveel mogelijk te voorkomen dat overheden tegen elkaar in beroep gaan bij projecten die buiten art. 1.4. de crisis- en herstelwet vallen. Daarom is het belangrijk om meer capaciteit en budget te reserveren voor mediation, wanneer overheden onderling in een impasse van verschillende belangen terecht komen.
- Onderzoek de mogelijkheden om vergelijkbare type rechtszaken gebundeld te behandelen.

3.10 Leren en best practices

Probleemschets

Als de ruimtelijke procedure is afgerond, de vergunningen zijn afgegeven, de subsidies zijn beschikbaar en de investeringsbeslissingen zijn genomen, breekt de fase aan waarbij de schop in de grond gaat en de bouw start. Ook zijn er steeds meer projecten die vervangen of verwijderd worden (bijv. i.v.m. veroudering of slijtage). Ieder project kent daarbij zo zijn eigen uitdagingen, maar er zijn een aantal onderwerpen die overal vertragend werken. Zo is er over de gehele linie een tekort aan technisch geschoold personeel om alle projecten te bouwen en te installeren. Ook wordt de schaarste van beschikbare materialen een steeds groter probleem voor de energietransitie. Door een tekort aan personeel en schaarse materialen lopen de bouwkosten voor projecten in een rap tempo op en bovendien leiden deze factoren ook tot vertraging in de bouw van projecten.

Inhoudelijk gezien lopen er zowel op arbeidstekort als materialen schaarste al veel (aparte) trajecten. Waar het zowel in de realisatiefase, als in de hiervoor geschetste fasen nog aan ontbreekt is het delen van geleerde lessen en best practices tussen overheden en initiatiefnemers. Enerzijds gaat dit om kennis over techniek over wat er wel en niet mogelijk is, wat er niet in beleid moet komen omdat het wel/niet haalbaar is, anderzijds gaat het ook over het gezamenlijk leren van de onderlinge samenwerking en deze evalueren wanneer een project, gezamenlijk onderzoek of beleidstraject is afgerond. Dit is problematisch, omdat zo het risico bestaat dat 'steeds het wiel opnieuw moet worden uitgevonden'. Door het faciliteren van een gezamenlijk leerproces tussen overheden en initiatiefnemers en het structureel borgen en delen van geleerde lessen die hieruit volgen, raken pragmatische oplossingen die bij kunnen dragen aan versnelling niet verloren.

Lopende acties

- ✓ Inhoudelijk gezien lopen er zowel op arbeidstekort als materialen schaarste al veel (aparte) trajecten.
- ✓ Vanuit het NPRES lopen er verschillende leerprogramma's, onder andere op het gebied van ruimtelijke inpassing en samenwerken aan lokaal eigendom. Hoe dit in de andere programma's is belegd is niet geheel duidelijk.
- ✓ VNG organiseert masterclasses voor gemeentebestuurders en ook voor gemeenteambtenaren die nieuw zijn in het werkveld. Ook organiseert VNG roadhows door het land om gemeenten mee te nemen in de actuele ontwikkelingen, kennis over te dragen én om praktijkervaringen en knelpunten op te halen en verder te brengen.

Voorstellen vanuit de actieagenda

- Een expertisecentrum opzetten samen met netbeheerders, overheden en marktpartijen. In dit expertisecentrum kunnen ook geleerde lessen terugkomen en standaardisatie meer vorm krijgen. Hier kan het LAN ook een belangrijke rol in spelen.
- De kennis, ervaring en inkoopkracht van marktpartijen meer gebruiken om vanuit de [routekaart en het convenant schoon- en emissieloos bouwen](#) de overgang naar zero emissie bouw materiaal te versnellen.
- Zet een trainingsprogramma 'Druk de doorlooptijden' op om de samenwerking tussen overheden en initiatiefnemers te verbeteren en zo de doorlooptijden te verkorten. In dit trainingsprogramma leren overheden en initiatiefnemers door middel van het bespreken van praktijkcases hoe zij door middel van betere samenwerking de doorlooptijden van de ruimtelijke procedures van energieprojecten samen kunnen verkorten om de transitie te versnellen.

4. Inspirerende voorbeelden

In dit slotdeel van de rapportage treft u enkele voorbeelden aan van hoe samenwerking tussen overheden en initiatiefnemers kan leiden tot versnelling in de praktijk. Deze voorbeelden illustreren en geven inspirerend weer op welke manier er momenteel al in de praktijk wordt gewerkt aan versnelling.

I) Windplan Groen

[Windplan Groen](#) maakt onderdeel uit van het [Regioplan Windenergie](#) van de provincie Flevoland. Het Regioplan deelt de provincie op in vier deelgebieden. De initiatiefnemers in een deelgebied maken samen één plan dat voldoet aan de doelstellingen van het Regioplan. Windplan Groen is het plan voor projectgebied Oost. Dat is het oostelijk deel van de provincie en bevindt zich in de gemeenten Dronten en Lelystad. Projectgebied Oost is het gebied dat oostelijk ligt van de Colijnweg, Roodbeenweg, Zeebiesweg en Vogelweg. De initiatiefnemers voor windenergie in dit gebied zijn verenigd in Windkoepel Groen. Windplan Groen is een plan voor 90 nieuwe windturbines, waarvan er 86 in de eerste fase gerealiseerd gaan worden. Het totale plan omvat circa 500 MW nieuw opgesteld vermogen. Naar verwachting kunnen deze 86 windturbines samen circa 1,8 miljard kWh per jaar opwekken. Dat is evenveel elektriciteit als jaarlijks in de gehele provincie Flevoland wordt gebruikt.

Versnelling door samenwerking: om te versnellen hebben initiatiefnemers in samenwerking met de netbeheerder (Tennet) een gesloten distributiesysteem (GDS) gerealiseerd om zo het centrale elektriciteitsnet te ontlasten en netcongestie te omzeilen. Door bovendien slim met het bevoegde gezag de GDS al onderdeel te laten zijn van de ProjectMER van het windpark, is bovendien een dubbele ruimtelijke procedure voorkomen en zo enorm veel versnelling gerealiseerd.

II) LNG Terminal Eemshaven

In de Eemshaven is in september 2022 een nieuwe LNG-terminal in gebruik genomen: [EemsEnergyTerminal](#). Eerder was er alleen een terminal in de Rotterdamse haven, waar jaarlijks twaalf miljard kubieke meter lng kan worden verwerkt. De terminal in de Eemshaven voegt daar zo'n acht miljard kubieke meter aan toe. Dat is ongeveer een kwart van het totale Nederlandse verbruik. De lng-terminal in de Eemshaven bestaat uit twee schepen, die bij de Eemshaven liggen aangemeerd. Het vloeibare aardgas wordt op een temperatuur van -162 graden overgepompt in één van de twee schepen, en daar met behulp van warmte gasvormig gemaakt. Daarna wordt het meteen in het gasnetwerk van Gasunie gebracht.

Versnelling door samenwerking: weliswaar is de LNG terminal geen voorbeeld van een duurzame energieproject, maar het is een inspirerend voorbeeld op het gebied van versnelling. Door een goede samenwerking tussen Gasunie, Groningen Seaports, Wagenborg, gemeenten, het Rijk en verschillende afnemers is het gelukt om de LNG-terminal in *één half jaar* (januari 2022 – september 2022) te realiseren. Belangrijke factoren hierbij zijn geweest a) een gezamenlijke projectorganisatie tussen overheden en bedrijfsleven en b) alle partijen gaven hoge prioriteit aan het project, in zowel het

beschikbaar stellen van kennis, tijd (menskracht), als in het doorlopen van de ruimtelijke procedure en bij behorende vergunningen. Hierbij moet wel benadrukt worden dat Eemshaven een unieke situatie was, waarbij verschillende factoren samenkwamen die het mogelijk maakten om zo snel te handelen. Het was bijvoorbeeld mogelijk dit snel ruimtelijk in te passen omdat deze ruimte ook meteen beschikbaar was en omdat er geen grote planologische wijzingen nodig waren. Dit was ook een belangrijke factor in het snel realiseren van de Terminal. Ook is men, gezien de urgentie, begonnen met bouwen voordat vergunningen verleend waren (de aanvragen waren wel al ingediend). Hierbij heeft de overheid een deel van het risico op zich genomen. Het zou onderzocht kunnen worden of dit ook toepasbaar is voor andere projecten, zoals grote verduurzamingsprojecten.

III) De Molenkampen

[De Molenkampen is](#) een combinatie van natuurontwikkeling en duurzame energie in de vorm van een drijvend zonnepark. Het is een samenwerking tussen K3, [energiecoöperatie eCoBuren](#) en Vattenfall. Inwoners krijgen de gelegenheid om mee te investeren en mee te profiteren van de opgewekte zonne-energie.

Versnelling door samenwerking: door een zorgvuldige voorbereiding van initiatiefnemers (incl. omgevingsdialoog en tijdige + complete aanlevering van stukken) en een goede samenwerking van initiatiefnemers met het bevoegd gezag is het gelukt de omgevingsvergunning in 3 maanden (normale termijn van orde: 26 weken / 6 maanden) te verlenen. Een belangrijke versneller hierbij is het combineren van de goedkeuring van het principeverzoek in combinatie met nemen van het ontwerpbesluit (voorafgaand aan de periode van ter inzage legging van 6 weken).

IV) WindA16

Langs de A16 in West-Brabant werken bewoners, organisaties, ontwikkelaars en overheden samen aan schone energie. Met [28 windmolens](#) in de gemeenten Breda, Drimmelen, Moerdijk en Zundert wordt schone energie opgewekt. De windmolens wekken samen naar schatting een hoeveelheid groene energie op dat gelijk staat aan het verbruik van 150.000 huishoudens. Dit project heet WindA16 en over de achtergrond van dit project is onder andere het boekje [De Omwenteling](#) geschreven.

Versnelling door samenwerking: door een zeer open houding van de betrokken ambtenaren (provincie en gemeente) die op dagelijkse basis de contacten met de omgeving onderhielden was het mogelijk om snel te schakelen tussen de verschillende bij het project betrokken partijen. Er is veel tijd en moeite gestopt in voorlichting over hoe een MER werkt en de mogelijkheden op welk moment en hoe ingesproken of bezwaar gemaakt kon worden. Via verschillende energiecoöperaties die zich achter het project hebben geschaard, kon de financiële participatie concreet vormgegeven worden en was ook voor de omgeving duidelijk dat het project ook gedragen werd door lokale partijen. Er is duidelijke regie gepakt vanuit de overheid gericht op het vinden van windenergielocaties, die de minste hinder veroorzaken. Er was een goede samenwerking tussen vier gemeenten en de provincie en bestuurders die hun rug recht hebben gehouden.